

BİBLİYOGRAFYA

Handbuch Der Orientalistik, Herausgegeben von Bertold Spuler. VI. Band : **Geschichte der Islamischen Länder**, 1. Abschnitt : **Die Chalifenzeit**, von Bertold Spuler 1952. 2. Abschnitt : **Die Mongolenzeit**, von Bertold Spuler 1953. E. J. Brill (Leiden - Köln).

Genç Alman âlimlerinden *Prof. Bertold Spuler* bu isim altında ve Hollanda'nın meşhur şark neşriyat şirketi *Brill*'in masrafiyle bir «Şarkiyat Elkitabı» neşrine başlamıştır. Eser Eski Mısır, Çiviyazı tetkikatı, Sami diller, İraniyat ve Toxar dili, Turkoloji, İslâm ülkeleri tarihi, Ermeni ve diğer Kafkasya dilleri tetkikleri ismi altında yedi cild teşkil edecek, bunlarda ayrı bahislere taksim edilecek ve her mevzu hakkında takriben 100 - 150 sayfa tutan fasiküller neşredilecekti. Şimdiye kadar bundan Eski Mısır'a ait cildin ikinci kısmı (Mısır edebiyatı) ile 6 ncı cildin ilk kısmı olarak «Halifeler devri tarihi» çıkmıştı. Bu sene de 3 üncü cildin ilk kısmı olarak «Sami diller» ve 6 ncı cildin ikinci kısmı olarak ta «Mogollar devri tarihi» intişar etmiştir. Burada bunlardan ancak «Halifeler devri» ile «Mogollar devri» ne ait olan iki cüz'ünü ele alacağım. Zikri geçen cildler bir kaç mütahassısın müşterek eseri olarak yazılmış oldukları halde, bu son iki eser sadece neşir Prof. Spuler'in kendi kaleminden çıkmıştır.

Halifelere ait cüz 136 sayfa olup Peygamberin hayatı, Dört Halife, Emeviler, Abbasiler ve Endelüs tarihine ihtiva etmektedir. Bu devir ve sahaların haritaları da eklenmiştir. Diğer cüzler için olduğu gibi, bunda da bir kronoloji cetveli, bir de mevzua ait garpte intişar eden başlıca eserlerin listesi verilmiştir. Ayrı halifeliklere ait bahislerde o zamanın, siyasi hayatından maada kültür hayatı, dinî hayat, mezhepler, fikir cereyanları anlatılmış, bir de o devirlerde zuhur eden muhtelif müstakil yahut yarı müstakil sülâleler, meselâ Tulun oğulları, Fatımiler, El - Hâkim'in müntesipleri olmak üzere Dürziler, Horasan'da Tahiriler, Saffâriler ve Saman oğulları, Türkistan ve İran'da Karahanlar ve Selçukoğulları, Bizans sınırlarında Hamdaniler ve Rus Selçukları, Mısırdaki Eyyubiler ve Memlukler, Haçlı seferleri, Harzemşahlar ve Abbasilerin sukutu anlatılmış, Garpte Endelüs Emevileri ile Şimalî Afrika İslâm sülâleleri, o zamanın fikir hayatı izah edilmiştir. Eser «El kitabı» sıfatıyla her bahis hakkında Garp

retkiklerinin son safhasını hülâsaten anlatmakta, şahıs isimleri ve kronolojiye boğmadan 6 - 7 asırlık bir devir hakkında giriş mahiyetinde toplu malûmat vermektedir. Bu malûmat ayrı sahaların mütahassısları için yenilik teşkil etmiyorsa da her oryantalistin oryantalistik'in bütün diğer sahalarında bilmesi gereken şeylerdir. Bununla beraber her ayrı saha hakkında mütahassısları tarafından verilen malûmat da yüksek tahsil talebeleri için yol gösterir mahiyettedir. Halifeler devri tarihine ait malûmat ta bu mahiyettedir. Yalnız müellif eserini yeniden tabettireceği vakit Halifelikler tarihinin ayrı safhalarını da bu sahalar üzerinde çalışan mutahassıslarına yazdırırsa daha iyi yapmış olur. Bir de muhtelif mezhepler ve fikir cereyanlarının tariflerini de daha toplayıcı bir şekile sokmak lüzumu bâki kalmıştır.

Moğollar devrine ait kitabın başında Moğolların menşei ve Cengiz Hanın hayatı, Dört Ulus ve İlhanlılar anlatıldıktan sonra onlara komşu İslâm devletleri sıfatiyle Mısır Memlükleri, Hindistan'da Temürlülerden evvelki devrin sülâleleri, sonra Temür ve oğulları, Hindistan'da Baburlular, İran'da Kara ve Akkoyunlularla Safeviler, Mısır Memlüklerinin son devirleri ve ayrıca «Şarkî Avrupa'da Müslümanlar» faslı açılarak Altın Ordu hanlarının son devirleri, Kazan, Kırım ve Astaryan hanlıkları, Litvanya'lılar, Leh'liler ve Rus'ların üstünlük için mücadeleleri ve müslümanların Rus hâkimiyeti devrindeki hayatları bahis mevzuu edilmiştir. Ceman 124 sayfa tutan esere 3 harita ilâve edilmiş ve (s. 111 - 116) ayrı bahisler için faydalı kitapları gösteren bibliyografya verilmiştir. Müellif rusça ve lehçe bildiğinden bu mevzulara ait bu dillerde neşrolunan eserleri de göstermiştir.

Moğol hâkimiyeti devrinden İlhanlar ve Altınordu tarihi müellifin bizzat meşgul olduğu sahalar olduğundan eserde bu hususlara ait verilen malûmat topludur. Fakat Ortaasya hanları, Çağataylar, Temür ve oğulları devrine âit kısımlar pek üstünkörü yazılmış. Cengiz ile Temüre ait mütalâalarında Cengiz, devlet kuruluşunda yüksek gayeleri takip ediyordu dedikten sonra bunun esası Ortaasyada ondan evvel yayılmaya başlayan hıristiyanlığın «yeknesak idare edilmesi gereken Oikumene» fikrinin müessir olduğunu zannetmekte; müslüman olan Temüre gelince «fütuhâtında hiç bir yüksek ideal takip etmemiş» hükmünü vermektedir. Mamafih Altınordu devleti 14 üncü asrın ortasında Berdibek Handan sonra tamamen dağılmıştı. Temür bunu Toktamış'a asker vererek tekrar ihya etti, yalnız Toktamış sonradan ona ihanet etmekle başına felâketler çıkardığını tebarüz ettirmektedir. Prof. Spuler Altınordunun inhilâlinde bilhassa Litvanyalılara (Vitold) ve Ruslara büyük pay çıkarmıştır. Eserde «kapitulâsyon» ların daha Memlukler zamanında Mısırda başladığına, ve «Şark meselesi» nin mebdai orası olduğuna dair orijinal görüşleri de

vardır. Eserin burada bahis mevzuu ettiğimiz iki cildinde Prof. Mükrimin Halil Yımaç'ın Selçuklar tarihine ve benim «Şahruh»'a ait iki eserimizden başka türkçe bir eserin gösterilmemiş olmasını onun bir eksiği olarak kaydetmemiz gerekmektedir. Biz Türkler bilhassa İstanbul kütüphanelerinde mevcut yazma kaynaklardan istifade ederek Selçuk ve Moğol devirleri tarihinin bazı bahislerini aydınlatmışızdır. O meyanda Bozkır kavimlerinin cihangirliklerini besleyen gartlar meselesini ve Selçuk oğullarının ilk tarihleri meselelerini zikredebiliriz. Bu tetkiklerin kâfi derecede tanınmış olmasında elbette müsteşrik B. Spuler'den çok kendimizi kusurlu göremeliyiz, çünkü yazıp neşrettiğimiz eserleri Avrupa dillerine tercüme ederek neşretmek yoluna girmediğimizden dolayı, türkçe eserleri kolaylıkla okuyup istifade edemiyen garplilerin gözlerinden bizim çalışmalarımızın neticeleri kaçmaktadır.

Eserin altıncı cildinin üçüncü kısmı İslâm memleketlerinin yeni devir tarihini ihtiva edecektir ki, bunda Türkiye tarihi ve Ortaasya hanlıklarının tarihi başlıca bahis mevzuu olacaktır. Bu esere ayrı bir 8 inci cild olarak «Avrupada Şark'ı öğrenmenin tarihi» ilâve edilirse çok yerinde olacaktır. Berhold'ün bu mevzuu ait eseri daha ziyade Rus şeraitine göre yazılmış olduğundan bu mevzuu garp bakımından yeniden ele almak ve böyle bir «Hand buch»'a giriş şeklini vermek çok münasip olur.

Prof. Z. V. Togan

Louis Baudin : «L'aube d'un nouveau libéralisme», Paris 1953, Librairie de Médicis.

Profesör *Louis Baudin*, «Yeni bir liberalizmin doğuşu» isimli eseriyle bir asırdan beri sürüp gelen liberalizm - sosyalizm münakaşalarında karşılıklı iddiaları telif edici yeni bir hal çaresine doğru gidildiğini ve yeni bir liberalizm anlayışının doğmakta bulunduğunu bugün umumî efkâra müjdelemek istiyor. Böylelikle, çok kuvvetli bir sentez kudretine dayanan kıymetli eserinde müellif, «her kelimeye mefhumunu ve her mefhumu kelimesini vermek» şeklindeki formülün insanlar arasındaki karşılıklı anlaşma yolunu da açacağını hatırlatmakta, ve liberalizm doktrininin dünkü ve bugünkü anlamının geniş bir izahını yapan bahis konusu eserini sekiz fasıl halinde ortaya koymuş bulunmaktadır.

Kitabının birinci faslında müellif, kapitalizm ve liberalizm mefhumlarından anlaşılması gereken mânaları birbirinden tefrik ederek, tarihî bir seyri olan liberalizm doktrininin tahliline geçmekte ve bu mefhumun, önce merkantilizme karşı aksülâmel olan ihtilâlcî, sonra tabii nizam fikrinden mülhem olan klâsik (ezcümle İngiltere'deki ferdiyetçi ve Fransa'